

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรด้วยเกษตรแบบยั่งยืน*

FARMER'S QUALITY OF LIFE WITH SUSTAINABLE AGRICULTURE DEVELOPMENT MODEL

วณิภา ศิริวรสกุล

Wanida Siriworasakul

วัชรินทร์ อินทรพรหม

Wacharin Intaprom

วรรณพร บุญญาสถิตย์

Wannaporn Bunyasathit

ขจิตพรณ อมรปาน

Kajitphun Amornphan

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Phranakhon Rajabhat University, Thailand

E-mail: wanida@pnru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก 2) เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกรตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก และ 3) เพื่อขับเคลื่อนและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกรตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างการวิจัยเชิงปริมาณ จำนวน 237 คราวเรือน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอบ้านนา พัฒนาชุมชน และผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน รวม 14 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการทำเวทีกลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณภาพชีวิตของเกษตรกรในตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก ก่อนการขับเคลื่อนรูปแบบ (\bar{x} = 3.65) และหลังการขับเคลื่อนรูปแบบ (\bar{x} = 3.99) 2) รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการทำการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกรตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก ก่อนการขับเคลื่อนรูปแบบ (\bar{x} = 3.28) และหลังการขับเคลื่อนรูปแบบ (\bar{x} = 3.93) และ 3) ขับเคลื่อนและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการทำการเกษตรแบบ

* Received 14 May 2021; Revised 22 August 2021; Accepted 17 October 2021

ยั่งยืนของเกษตรกรตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก ขับเคลื่อนโดยใช้การเผยแพร่ผ่านแผ่นพับ สื่อวีดิทัศน์ เว็บไซต์ และการประชุมกลุ่มเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกร การประเมินด้วยเชิงคุณภาพ คือ การประชุมกลุ่มผู้นำชุมชนและผู้นำเกษตรกร ผลที่ได้จากการขับเคลื่อนรูปแบบ คือ เกษตรกรมีคุณภาพชีวิตที่ดี รับรู้ข้อมูลข่าวสาร ภาครัฐภาคเอกชนเข้ามาสนับสนุน มีผู้ติดต่อมาเยี่ยมชมศูนย์เกษตรต้นแบบ และมาศึกษาเรียนรู้วิถีเกษตรกร

คำสำคัญ: รูปแบบ, การพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร, เกษตรแบบยั่งยืน

Abstract

This research Its objectives are 1) to study the quality of life of farmers in Ban Na Sub-district, Ban Na District, Nakhon Nayok Province. 2) to study the model of quality-of-life development through sustainable agriculture of farmers in Ban Na Sub-district, Ban Na District, Nakhon Nayok Province and 3) to drive and evaluate the use of sustainable agriculture development model for farmers in Ban Na Sub-district, Ban Na District, Nakhon Nayok Province. It is a mixed research method with the quantitative research sample consisted of 237 households. The key informants of the qualitative research were agriculture, agriculture, Ban Na district, community development and every village headman, total 14 persons. The quantitative research instruments were questionnaires, interview form and focus group. Quantitative data analysis using statistics, percentage, mean and standard deviation. The results of the research revealed that 1) Quality of life of farmers in Ban Na Subdistrict, Ban Na District, Nakhon Nayok Province, before the model drive (\bar{x} = 3.65) and after the model was driven (\bar{x} = 3.99) 2) Development model of quality of life through sustainable agriculture of farmers in Ban Na Sub-district, Ban Na District, Nakhon Nayok Province, before the model drive (\bar{x} = 3.28) and after the model was driven (\bar{x} = 3.93) and 3) Driving and evaluating the use of the quality of life development model through sustainable agriculture for farmers in Ban Na Sub-district, Ban Na District, Nakhon Nayok Province. There are powered by publishing through brochures, video media, websites and group meetings to educate farmers. The qualitative assessment was a meeting of community leaders and farmer's leaders. The result of the driving model is that farmers have a better quality of life, get information, the private sector came to

support. There were contacts to visit the model agriculture center and come to learn the way of farmers.

Keywords: Model, Quality of Life Development in Agriculture, Sustainable Agriculture

บทนำ

ประเทศไทยประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำการเกษตร วิธีการทำการเกษตรของเกษตรกรยังคงทำการเกษตรในรูปแบบเดิมตามที่เคยทำมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ด้วยสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทำให้ทำการเกษตรแบบเดิมที่เคยใช้แรงงานคน ใช้ปุ๋ยจากมูลสัตว์ เปลี่ยนมาเป็นการใช้เครื่องจักรและใช้สารเคมี ประกอบ เกษตรกรทำการเกษตรแต่ไม่คุ้มทุน ด้วยเหตุผลดังกล่าวพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงเล็งเห็นถึงปัญหาของเกษตรกรจึงได้ค้นหาวิถีทางที่จะทรงช่วยเหลือเกษตรกรให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและยั่งยืนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2563)

การยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ โดยยึดหลักพอประมาณและความมีเหตุผล รวมทั้งมีการทำการเกษตรแบบผสมผสาน เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช อย่างเหมาะสมกับบริบทของตัวเองและชุมชน ขณะเดียวกันก็มีความรู้ความเข้าใจพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคปัจจุบัน ส่งผลให้เกษตรกรมีความสุข มีรายได้เพียงพอ มีชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ สุขภาพสมบูรณ์ และมีจิตสำนึกต่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้ได้ตามเป้าหมายของการพัฒนาเกษตรกรให้มีคุณภาพอย่างยั่งยืน ต้องอาศัยความร่วมมือและการบูรณาการนวัตกรรมให้ได้อย่างเหมาะสม

จังหวัดนครนายกมีเกษตรกรร้อยละ 36.85 ของประชากรทั้งหมด มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณร้อยละ 55.55 ของพื้นที่จังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทำนา และรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนของจังหวัดนครนายกเท่ากับ 18,517 บาทต่อเดือน ซึ่งต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของครัวเรือนของครัวเรือนทั่วประเทศซึ่งมีรายได้เฉลี่ย 20,940 บาท ต่อเดือน คุณภาพชีวิตของเกษตรกรมักต่ำกว่าอาชีพอื่น ๆ เนื่องจากมีรายได้ค่อนข้างต่ำ ส่วนหนึ่งเกิดจากชาวนายังใช้วิธีการทำนาแบบเกษตรกร 1.0 เป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวซึ่งเป็นการผลิตจำนวนมากตามระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง ทำให้ผลผลิตต่ำกว่ามาตรฐานใช้ปุ๋ยเคมีอย่างต่อเนื่อง และส่งผลต่อสุขภาพเกษตรกรเนื่องจากการใช้สารเคมีมากเกินไป (กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด, 2563)

คุณภาพชีวิตของเกษตรกรในตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก สามารถดำเนินการได้ด้วยการพัฒนาการเกษตร 4.0 เป็นการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการ

เกษตรที่ได้รับการยอมรับมาพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ตามศาสตร์พระราชาคือ “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) คือ การทำความเข้าใจ ปัญหา บริบท สภาพ ณ ปัจจุบัน (เข้าใจ) การอบรมให้ความรู้ (เข้าถึง) และการพัฒนา (การทดลองนำร่อง) เป็นลักษณะของการพัฒนาการเกษตรให้เป็นเกษตรกรยุคไทยแลนด์ 1.0 + 4.0 (วิถีเกษตรกรแบบดั้งเดิม + ธุรกิจเพื่อสังคม) เป็นการบูรณาการการทำนาตามวิถีปกติไปพร้อมกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เพื่อให้ชาวนายังคงใช้ชีวิตแบบเดิม แต่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วยการพัฒนารูปแบบ (Model) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการเกษตรแบบยั่งยืน เพื่อขับเคลื่อนและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกรตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก เพื่อให้เหมาะสมกับบริบทการเกษตรที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรได้อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก
2. เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการทำการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกรตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก
3. เพื่อขับเคลื่อนและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการทำการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกรตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสมผสานวิธีระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เกษตรกรในเขตตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก จำนวน 11 หมู่บ้าน จำนวน 237 ครัวเรือน
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอบ้านนา พัฒนาชุมชน และผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน 11 หมู่ 14 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การวิจัยเชิงปริมาณเครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถาม แบบประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคิร์ต (Likert scale)
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่

2.1 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์ แบบ กึ่งโครงสร้าง เพื่อสัมภาษณ์ในประเด็น การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืนระดับคุณภาพชีวิตเกษตรกร และรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในตำบลบ้านนาแบบยั่งยืน

2.2 แบบสังเกต เพื่อสังเกตสภาพแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่

2.3 การยืนยันรูปแบบ โดยการจัดทำเวทีเพื่อนำเสนอรูปแบบที่พัฒนาได้ กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและตัวแทนเกษตรกร และใช้มิติที่ประชุมเป็นมติ หลักในการสรุปความเห็นผ่านแบบฟอร์มที่ระบุความเห็น คือเห็นด้วยหรือปรับปรุง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บข้อมูลด้วยตนเองและโดยมีเกษตรกรอำเภอเป็นผู้ช่วยในการจัดเก็บข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. หลังจากได้ข้อมูลผู้วิจัยนำแบบสอบถามมาหาค่าสถิติ โดยใช้สถิติ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการจัดทำเวทีระดมความคิดเห็นผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์เพื่อสรุปตามประเด็นหลัก ประเด็นรอง และนำเสนอ ตามวัตถุประสงค์ต่อไป

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ข้อมูลส่วนบุคคล	ก่อนขับเคลื่อนรูปแบบฯ		หลังขับเคลื่อนรูปแบบฯ	
	คำตอบ	ร้อยละ	คำตอบ	ร้อยละ
1. เพศ	หญิง 143 คน	60.3	หญิง 141 คน	59.5
2. อายุ	มากกว่า 50 ปีขึ้นไป	70.5	มากกว่า 50 ปีขึ้นไป	64.1
3. ระดับการศึกษา	ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	49.4	มัธยม/ปวช.	46.4
4. รายได้ครัวเรือนรวมปี	50,001-100,000 บาท	34.2	50,001-100,000 บาท	31.2
5. หนี้สินครัวเรือน	ไม่เกิน 100,000 บาท	48.5	ไม่เกิน 100,000 บาท	48.5
6. พื้นที่ทำการเกษตร	ไม่เกิน 10 ไร่	52.3	ไม่เกิน 10 ไร่	46.8
7. ที่ดินในการทำเกษตร	ที่ดินของตนเอง	67.1	ที่ดินของตนเอง	53.2
8. ประสบการณ์ในการทำเกษตร	มากกว่า 20 ปีขึ้นไป	32.1	มากกว่า 20 ปีขึ้นไป	32.5

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคล

ก่อนขับเคลื่อนรูปแบบฯ จำนวน 237 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 60.3 มีมากกว่า 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 70.5 มีการศึกษาาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ร้อยละ 49.4 มีรายได้ 50,001 – 100,000 บาท ร้อยละ 34.2 มีหนี้สินไม่เกิน 100,000 บาท ร้อยละ 48.5 มีพื้นที่ไม่เกิน 10 ไร่ ร้อยละ 52.3 มีที่ดินของตนเอง ร้อยละ 67.1 และมีประสบการณ์มากกว่า 20 ปีขึ้นไป ร้อยละ 32.1

หลังขับเคลื่อนรูปแบบฯ จำนวน 237 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 59.5 มีมากกว่า 50 ปีขึ้นไป ร้อยละ 64.1 มีการศึกษาระดับมัธยม/ปวช. ร้อยละ 46.4 มีรายได้ 50,001 – 100,000 บาท ร้อยละ 31.2 มีหนี้สินไม่เกิน 100,000 บาท ร้อยละ 48.5 มีพื้นที่ไม่เกิน 10 ไร่ ร้อยละ 46.8 มีที่ดินของตนเอง ร้อยละ 53.2 และมีประสบการณ์มากกว่า 20 ปีขึ้นไป ร้อยละ 32.5

1. คุณภาพชีวิตของเกษตรกรในตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานการพัฒนาคูณภาพชีวิตของเกษตรกรด้วยการทำการเกษตร การทำการเกษตรแบบยั่งยืน

การทำการเกษตรแบบยั่งยืน	ก่อนปฏิบัติ		ระดับ คุณภาพชีวิต	หลังปฏิบัติ		ระดับ คุณภาพชีวิต
	\bar{x}	S.D.		\bar{x}	S.D.	
1. ด้านเศรษฐกิจ	3.21	.964	ปานกลาง	3.90	.686	มาก
2. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.37	.942	ปานกลาง	3.96	.739	มาก
3. ด้านสังคม	3.25	.969	ปานกลาง	3.94	.723	มาก
รวม	3.28	.958	ปานกลาง	3.93	.716	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การพัฒนาคูณภาพชีวิตของเกษตรกรด้วยการทำการเกษตร การทำการเกษตรแบบยั่งยืน โดยรวมก่อนปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{x} = 3.28) และหลังปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.93)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า หลังปฏิบัติมีระดับความพอใจเพิ่มขึ้นทุกด้าน ดังนี้ ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{x} = 3.21) และหลังปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.90) ด้านสิ่งแวดล้อม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{x} = 3.37) และหลังปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.96) ด้านสังคม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{x} = 3.25) และหลังปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.94)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคุณภาพชีวิตเกษตรกร

คุณภาพชีวิตเกษตรกร	ก่อนปฏิบัติ		ระดับ คุณภาพชีวิต	หลังปฏิบัติ		ระดับ คุณภาพชีวิต
	\bar{x}	S.D.		\bar{x}	S.D.	
1. ด้านจิตใจ	3.74	.839	มาก	3.95	.688	มาก
2. ด้านสังคม	3.59	.891	มาก	3.99	.717	มาก
3. ด้านเศรษฐกิจ	3.55	.851	มาก	4.00	.716	มาก
4. ด้านสุขภาพ	3.72	.810	มาก	4.00	.694	มาก
รวม	3.65	.848	มาก	3.99	.704	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตเกษตรกร โดยรวมก่อนปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง (\bar{x} = 3.65) และหลังปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.99)

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า หลังปฏิบัติมีระดับความพอใจเพิ่มขึ้นทุกด้าน ดังนี้ ด้านจิตใจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.74) และหลังปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.95) ด้านสังคม โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.59) และหลังปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.99) ด้านเศรษฐกิจ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.55) และหลังปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 4.00) ด้านสุขภาพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 3.72) และหลังปฏิบัติอยู่ในระดับมาก (\bar{x} = 4.00)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์คุณภาพชีวิตเปรียบเทียบ ก่อน-หลังขับเคลื่อนรูปแบบฯ

เชิงคุณภาพ

คุณภาพชีวิต	ก่อนขับเคลื่อนรูปแบบฯ	หลังขับเคลื่อนรูปแบบฯ
1. ด้านจิตใจ	วิตกกังวลเกี่ยวกับการดำรงชีวิต ทำงานหนักเพื่อให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ละเลยเพื่อนบ้านและขาดความมั่นใจต่อการมีอาชีพเกษตรกร	มีทัศนคติที่ดีต่อการทำการเกษตร ยึดหลักการเดินทางสายกลางตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รู้สึกเอื้ออาทร สวดมนต์ ไหว้พระ หวงแหวนและอยากให้ลูกหลานกลับมาสืบทอด
2. ด้านสังคม	เมื่อเพื่อนบ้านเกิดปัญหามีการให้ความช่วยเหลือต่อกันแต่ยังไม่มาก การแบ่งปันความรู้ภูมิปัญญา ไปมาหาสู่ตามที่มีกิจกรรมทางประเพณี แบ่งปันผลผลิตเมื่อมีกิจกรรมร่วมกัน	ความตื่นตัวในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน รู้จักหวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่น ตระหนักและอยากอนุรักษ์ เผยแพร่องค์ความรู้ให้ชุมชนเป็นที่รู้จัก แลกเปลี่ยนความรู้และผลผลิตร่วมกันมากขึ้น มีการร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชน
3. ด้านเศรษฐกิจ	มีเงินฝากจากการทำเกษตรน้อย รายได้ไม่สม่ำเสมอ มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ผลผลิตใช้ยังชีพ ขาดการแปรรูปและจัดจำหน่ายอย่างเป็นระบบ	มีความผูกพันต่ออาชีพ หาคำรู้พัฒนาผลผลิต ทำการเกษตรแบบปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลายชนิด หมุนเวียนขายผลผลิตและแปรรูปได้ตลอดปี หลังจากมหาวิทยาลัยเข้ามาดูแล เกษตรกรมีความตื่นตัวที่จะพัฒนาการเกษตร และนำผลผลิตจากการเกษตรมาหารายได้เพิ่มขึ้น
4. ด้านสุขภาพ	เกษตรกรบางส่วนมีการซื้ออาหาร มาทาน มีการปลูกพืชเพื่อยังชีพเป็นหลัก เกษตรกรมีปัญหาสุขภาพ เช่น นอนไม่หลับ มีความกังวลต่อรายได้และห่วงลูกหลาน	ปลูกพืชผักหมุนเวียนไว้ทานและแปรรูปในการจำหน่าย สุขภาพแข็งแรง มีความสุข เข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน หลังมหาวิทยาลัยเข้ามาส่งเสริมช่วยกระตุ้นให้การเกษตรกรเห็นความสำคัญของการปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ปลอดสารพิษ

2. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการทำการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกร ตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการทำการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกร ตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

3. ขับเคลื่อนและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการทำการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกรตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

กระบวนการที่ 1 ผู้วิจัยได้เชิญผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง มาประชุมเพื่อนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลทุกด้าน และนำเสนอรูปแบบที่ค้นพบเพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์

กระบวนการที่ 2 หาแนวทางการขับเคลื่อน โดยการคัดเลือกมีต้นแบบการทำการเกษตรในแต่ละด้าน เช่น เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ เกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

และเกษตรยั่งยืน ซึ่งที่ประชุมได้คัดเลือกต้นแบบแบบการทำเกษตรยั่งยืน เป็นของหมู่ที่ 3 บ้านดงยาง

กระบวนการที่ 3 นักวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้เชิญเกษตรกรต้นแบบมาทำความเข้าใจ สอบถามความพร้อมและความต้องการให้การช่วยเหลือปรับปรุงการทำเกษตรเพิ่มเติมจากนักวิจัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักวิจัยลงมือช่วยปรับสถานที่ให้ความรู้ในการบริหารจัดการและจัดทำความรู้ของชุมชน

กระบวนการที่ 4 เผยแพร่ความรู้ให้กับเกษตรกรและผู้สนใจ ผ่านกิจกรรมประชุม เวทีกลุ่มการขับเคลื่อนผ่านสัมมนาและลงสำรวจพื้นที่ในชุมชน เผยแพร่ความรู้ให้กับเกษตรกรและผู้สนใจ มีการประชุม จัดเวทีกลุ่ม การเผยแพร่ผ่านแผ่นพับ สื่อออนไลน์ เว็บไซต์ ยูทูบ (<http://bannalearningcenter.com>) และรวบรวมไว้ในศูนย์เรียนรู้เกษตรนวัตกรรมบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก เกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการทำการเกษตร ยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการทำการเกษตรอย่างยั่งยืน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันพัฒนาการเกษตร และนำผลผลิตมาแปรรูปมีรายได้เพิ่มขึ้น ให้ความสำคัญกับการปลูกผักและเลี้ยงสัตว์ปลอดสารพิษ

อภิปรายผล

คุณภาพชีวิตของเกษตรกรก่อนดำเนินการวิจัย มีการทำการเกษตรแบบพึ่งพาสารเคมีบางส่วน เช่น ยาฆ่าแมลงและปุ๋ยเคมี ทำให้เกิดต้นทุนในการทำการเกษตร หลังการดำเนินการวิจัยเกษตรกรมีความเข้าใจหลักการทำการเกษตรแบบยั่งยืนมากขึ้น เกษตรกรสนใจนำวัสดุเพื่อใช้ในชุมชนมาใช้ทำปุ๋ยหมักและยาฆ่าแมลงที่ได้จากวัสดุหรือพืชทดแทน ช่วยให้เกิดการประหยัดต้นทุน ลดรายจ่าย ซึ่งสอดคล้องกับ มิ่งสรรพ์ ชาวสอาด และคณะ ที่ได้รวบรวมแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนไว้ว่า การนำทรัพยากรอื่นมาใช้ทดแทนซึ่งหาได้จากชุมชนจะช่วยให้เกิดผลตอบแทนที่สูงขึ้น รวมทั้งยังช่วยลดต้นทุนในการดำเนินการ (มิ่งสรรพ์ ชาวสอาด และคณะ, 2542)

ด้านสิ่งแวดล้อม การทำการเกษตรแบบยั่งยืนของเกษตรกรตำบลบ้านนามีการทำเกษตรแบบดั้งเดิม มีการทำการเกษตรแบบให้เหมาะสมกับแหล่งน้ำตามธรรมชาติและรักษาสภาพดินในระดับปานกลาง แต่หลังจากการขับเคลื่อนการทำวิจัยเพื่อเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับการทำการเกษตรแบบยั่งยืน เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นและพร้อมจะรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยเลิกการเผาซึ่งข้าว การทำนา ทำสวน หาพืชมาปลูกหมุนเวียนเพื่อรักษาสภาพดินและทำนาโดยหาพันธุ์ข้าวที่ทนต่อปริมาณน้ำที่น้อยของอำเภอบ้านนา โดยปรับเปลี่ยนมาปลูกข้าวหอมมะลิแบบอินทรีย์ทดแทน ซึ่งข้าวหอมมะลิมีคุณสมบัติประการหนึ่งคือ ไม่ต้องก้น้ำมาก ซึ่งเกษตรกรเข้าใจและให้ความสำคัญต่อการรักษาสภาพแวดล้อมอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วรัญญู เวียงอำพล ที่ว่าการพัฒนาแบบยั่งยืนชุมชนควรให้

ความสำคัญกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยยังคงสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติให้เหมือนเดิมที่สุด ไม่ควรให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงไปมากนักหรือถ้าจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงต้องชัดเจนหรือทดแทนให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลงเสียหายน้อยที่สุด (วรวิญญู เวียงอำพล, 2546) และสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ที่กล่าวไว้ว่าวิถีการพัฒนาต้องยึดหลักให้มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติและดำรงชีวิตให้สอดคล้องท้องถิ่นกับธรรมชาติ (พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), 2552)

ด้านสังคม ก่อนการขับเคลื่อนรูปแบบฯ ในตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา มีการพึ่งพาหรือแลกเปลี่ยนความรู้และใช้แรงงานในชุมชนระดับปานกลาง หลังการขับเคลื่อนรูปแบบฯ ผลปรากฏว่าเกษตรกรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนมากขึ้นและมีการใช้แรงงานในชุมชนมากขึ้น พึ่งพาอาศัยกัน มีกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับเอกสารของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ว่า ความยั่งยืนควรให้คนในสังคมเอื้อประโยชน์ต่อกันเป็นสังคมคุณภาพ มีการพัฒนาคนในชุมชนให้มีสมรรถนะสูงขึ้นและเป็นสังคมที่มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรตำบลบ้านนา อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2556)

ด้านจิตใจ หลังการขับเคลื่อนรูปแบบฯ พบว่า ด้านจิตใจของเกษตรกรมีความสุข มีจิตใจที่เข้มแข็ง พอใจกับสิ่งที่มีอยู่และไหว้พระ สวดมนต์ เพื่อความสงบของจิตใจมากขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีความพอเพียง ดำรงชีวิตอย่างเข้าใจสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ เกิดความสงบของจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization) ที่อธิบายว่า การรับรู้ของบุคคลเกี่ยวกับตำแหน่งของชีวิตในบริบทของสังคมที่เขาอาศัยอยู่และสัมพันธ์กับเป้าหมายของชีวิต ความคาดหวังมาตรฐานและความสัมพันธ์ของคนกับค่านิยมมีผลต่อร่างกายและจิตใจ (World Health Organization, 2020)

ด้านสังคม ก่อนการขับเคลื่อนรูปแบบฯ คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อได้ดำเนินการวิจัยและให้ความรู้ด้านการทำการเกษตรแบบยั่งยืนแล้ว พบว่า สังคมของเกษตรกรมีความสัมพันธ์และเกื้อกูลกันมากขึ้น มีการเอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Krahn, G. L. et al. ที่อธิบายว่าคนมีความผูกพันทางสังคมและความใกล้ชิดสนิทสนม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคุณภาพชีวิตที่ดี (Krahn, G. L. et al., 2014)

ด้านเศรษฐกิจ ก่อนการขับเคลื่อนรูปแบบฯ คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง หลังการขับเคลื่อนรูปแบบฯ พบว่า คุณภาพชีวิตด้านเศรษฐกิจของเกษตรกรสูงขึ้นอยู่ในระดับมาก ซึ่งเกิดจากการสามารถยังชีพโดยเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน มีการปลูกพืชและแปรรูปพืชผักผลไม้เพื่อสร้างรายได้ให้กับครัวเรือนลดรายจ่ายในชีวิตประจำวัน ผ่านการทำการเกษตรแบบผสมผสาน สามารถมีผลผลิตหมุนเวียนได้ตลอดปี สอดคล้องกับผลสำรวจคุณภาพชีวิตของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ว่า คุณภาพชีวิตของประชาชนมีความยั่งยืนเนื่องจากดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) มีความพอประมาณ พอดี ในการดำรงชีวิต ไม่มาก ไม่น้อย

จนเกินไป 2) มีเหตุผลในการตัดสินใจในการดำเนินภารกิจและผลผลิต รอบคอบ 3) ครอบครัวยังมีภูมิคุ้มกัน เข้าใจหลักการเก็บออม และรับรู้เข้าใจร่วมกันในครอบครัว 4) มีความระมัดระวังในการใช้ชีวิตประจำวัน เข้าใจอาชีพและสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น เพื่อนำมาปรับใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม และ 5) สามารถปรับตัว เช่น ประยุกต์การทำงานเกษตรและแปรรูปผลผลิตให้เหมาะสมต่อสภาพของสังคมได้ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561)

ด้านสุขภาพ ก่อนการขับเคลื่อนรูปแบบฯ คุณภาพชีวิตอยู่ในระดับปานกลาง หลังการขับเคลื่อนรูปแบบฯ พบว่า คุณภาพชีวิตของเกษตรกรมีระดับมากขึ้น เนื่องจากเกษตรกรหันมาให้ความสำคัญต่อการดูแลสุขภาพ ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ โดยไม่ใช้สารเคมี ทำให้สุขภาพแข็งแรง ไม่ได้รับผลกระทบจากยาฆ่าแมลงหรือสารเคมีต่าง ๆ สภาพแวดล้อม อากาศ สภาพน้ำมีความปลอดภัย สารเคมีในน้ำลดลง เกษตรกรมีอาหารรับประทานเพียงพอในการทำการเกษตรแบบยั่งยืน ซึ่งประเด็นสำคัญของสุขภาพคือการมีความสุขในการปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ โดยไม่ใช้สารเคมี สุขภาพแข็งแรงจากการทำเกษตร ซึ่งสุขภาพมีความสัมพันธ์กับคุณภาพชีวิตตามแนวคิดของ Krahn, G. L. et al. ที่กล่าวว่าคุณภาพชีวิตประกอบไปด้วย สุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ไม่เจ็บป่วย มีพลัง (Krahn, G. L. et al., 2014) และสอดคล้องกับแนวคิดของ Dijkers, M. P. J. M. ที่กล่าวว่าคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพเป็นดัชนีวัดที่สำคัญ ของคุณภาพชีวิตและสุขภาพที่ดีเกิดจากความสมดุลในชีวิตและการดำรงชีพที่ปราศจากความเจ็บป่วย (Dijkers, M. P. J. M., 2005)

รูปแบบคุณภาพชีวิตของเกษตรกรด้วยการทำการเกษตรแบบยั่งยืน จึงเป็นการผสมผสานหลักความสมดุลในการดำรงชีวิตกับหลักการทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ และเกษตรแบบพอเพียงของเกษตรกร

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า คุณภาพชีวิตของเกษตรกร มีการทำการเกษตรแบบยั่งยืน ประกอบด้วย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพ หลังการขับเคลื่อนรูปแบบฯ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ก่อนการขับเคลื่อนรูปแบบฯ มีการทำการเกษตรแบบพึ่งพาสารเคมีบางส่วน เช่น ยาฆ่าแมลงและปุ๋ยเคมี ทำให้เกิดต้นทุนในการทำการเกษตร เป็นต้น หลังการขับเคลื่อนรูปแบบฯ เกษตรกรมีความเข้าใจหลักการทำการเกษตรแบบยั่งยืนมากขึ้น สนใจนำวัสดุเหลือใช้ในชุมชนมาใช้ทำปุ๋ยหมักและยาฆ่าแมลงที่ได้จากวัสดุหรือพืชทดแทน ทำให้เกิดการประหยัดต้นทุน ลดรายจ่าย คุณภาพชีวิตของเกษตรกรด้วยการทำการเกษตรแบบยั่งยืน จึงเป็นการผสมผสานหลักความสมดุลในการดำรงชีวิตกับหลักการทำการเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ และเกษตรแบบพอเพียง ซึ่งมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) การทำการเกษตรแบบยั่งยืนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เกษตรตำบล เกษตรอำเภอ เกษตรจังหวัด ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ควรร่วมมือในการขยายรูปแบบการทำการเกษตรแบบยั่งยืน โดยทำความเข้าใจกับเกษตรกรอย่างต่อเนื่องและควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อประกวดเกษตรกรต้นแบบและผลผลิตของ

เกษตรกร 2) คุณภาพชีวิตของเกษตรกร หน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีงบประมาณที่เกี่ยวข้องในการดูแลและขับเคลื่อนคุณภาพชีวิต ควรนำผลการวิจัยด้านสุขภาพและด้านสังคมของเกษตรกรไปขยายผล โดยมีการจัดกิจกรรมส่งเสริม ให้ความรู้ และจัดกิจกรรมอบรม การสร้างรายได้เสริมให้กับชุมชน เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน 3) กำหนดผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน ควรส่งเสริมการสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ของชุมชนในศูนย์เรียนรู้เกษตรนวัตกรรมของตำบลบ้านนา เพื่อขับเคลื่อนการทำเกษตรกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนเป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นมิให้สูญหาย และ 4) จัดประชาสัมพันธ์ต้นแบบการทำเกษตรแบบยั่งยืนให้เป็นแหล่งการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ และช่องทางการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2556). รายงานประจำปี 2556 ของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด. (2563). แผนยุทธศาสตร์ จังหวัดนครนายก. นครนายก: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดนครนายก.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต). (2552). การศึกษาทั่วไปเพื่อพัฒนามนุษย์. (ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศูนย์บริหารจัดการศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มิ่งสรรพ์ ขาวสอาด และคณะ. (2542). รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาเพื่อกำหนดทิศทางการวิจัยในการแก้ไขปัญหาเร่งด่วนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม : ศึกษากรณีหลักเกณฑ์และเครื่องชี้วัด. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรัญญู เวียงอำพล. (2546). การจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพัฒนาบัณฑิตศึกษา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). สสำรวจคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างยั่งยืน ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ. 2561. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- Dijkers, M. P. J. M. (2005). Quality of life of individuals with spinal cord injury: a review of conceptualization, measurement, and research findings. *Journal of rehabilitation research and development*, 42(3), 87-100.

Krahn, G. L. et al. (2014). Development and psychometric assessment of the function-neutral health-related quality of life measure. *American journal of physical medicine & rehabilitation*, 93(1), 56-74.

World Health Organization. (2020). Measuring Quality of Life. (online). Retrieved April 14, 2020, from <http://www.who.int/healthinfo/survey/whoqol-qualityoflife/en/>